

Социально-политическая составляющая информатизации современного общества.

Аннотация. Предметом исследования статьи было изучение социально-политической составляющей информатизации современного общества. Так, информатизация современного общества рассматривалась через призму социально-политической составляющей на уровне коммуникативных процессов, происходящих на уровне общества и власти во время общественно-политических отношений в условиях появления таких понятий как: индивидуализированное общество, глобализационное общество, общество потребления, открытое общество и тому подобное. В рамках исследования было подтверждено влияние информатизации на вопрос коммуникации, коммуникативных процессов и развития общества, на социально-политическую составляющую информатизации и доступность широких слоев населения к этим процессам. Кроме того, в рамках исследования было установлено влияние информатизации (через массовые коммуникации, как новые (социальные сети, учебные электронные ресурсы, электронные СМИ), так и старые (печатные СМИ, телевидение, радио)) на социально-политическую составляющую в рамках общественно-политических отношений и властных отношений, учитывая при этом уровень собственной свободы индивида и «несвободы» на общественном уровне в условиях современного развития общества.

Ключевые слова: коммуникации, коммуникативные процессы, информация, информационно-коммуникационные технологии, информатизация, информационное общество, информационные процессы, общественно-политические отношения.

Kvashyn V., postgraduate student, Kyiv University of tourism, economics and law (Kiev, Ukraine), E-mail: kvas_v_v@i.ua

Socio-political constituent of modern society informatization.

Abstract. Due to the modern development of the society that is inseparably associated with the fast development of information technology, communications, telecommunication services and accessible computer hardware (PC, laptops, communicators, smartphones etc.) the wide layers of population acquired access to a massive data and possibility to operate this information (receive, transfer, store). But at the same time informatization is going on at different pace both on the particular countries' level and on the level of social strata. Therefore providing such a speed of informatization so that society would be able to enter effectively the modern information space with its further information development becomes rather vital. One of the problems is creating conditions to involve both the whole population (all strata) and the whole country's territory if the national borders are meant. The other problem is connected to the readiness of the society itself for the global transition to a new level of development – information society.

Keywords: communications, communicative processes, information, information and communication technology, informatization, information society, information processes, socio-political relations.

УДК 316.722.5

Колесніченко С. С.,

аспірант,

Київський університет туризму, економіки і права

(Київ, Україна), E-mail: koles_s_s@i.ua

**ПОНЯТТЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЛАДИ
(КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ «КОМУНІКАТИВНА ВЛАДА»)**

Анотація. Предметом дослідження статті було вивчення теоретичних підходів до розуміння питання комунікативної влади у контексті впливу розвитку суспільства на владу та владні відносини. Оскільки завдяки науковому прогресу людство отримало новий етап розвитку комунікацій, який впливає на комунікативні процеси, масові комунікації та усі сфери суспільного життя і владні відносини. Отже сама влада виступає як комунікація. Завдяки цьому владу можна представити як складний соціально комунікативний елемент впливу на суспільство в цілому, певні соціальні групи та окремих індивідів. Тому не зважаючи на різне бачення теоретичних підходів до концепцій комунікативної влади,

представлені у нашому дослідженні можна з упевненістю стверджувати, що суспільство потребує нових підходів до питань влади та владних відносин, виходячи із сучасного реального стану речей, коли з одного боку розбудовується «відкрите суспільство» (коли збільшується особистісна свобода та воля індивіда), а з іншого «індивідуалізоване суспільство» та «суспільства споживання» (коли збільшуються рівень «несвободи», наприклад економічна залежність). Крім того необхідно відзначити постійно зростаючу роль масових комунікацій у здійсненні комунікативної влади з урахуванням наявних різних форми правління та устрою країн.

Ключові слова: комунікації, комунікативні процеси, масові комунікації, концепції комунікативної влади, теорії влади, влада і суспільство, вплив на владу, владні відносини.

Постановка проблеми. Бурхливий розвиток науково-технічного прогресу в кінці ХХ століття став головним каталізатором стрімкого розвитку усіх сфер суспільства таких, як: економічна, соціальна, політична, духовна, а також сприяв кардинальним змінам щодо інформаційних процесів (в першу чергу, це цифровізація складових елементів із змінами кількісних та якісних їх показників). Основною причиною таких змін є розвиток та широке впровадження у повсякденне життя інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та набуття інформацією ознак товару і стратегічного ресурсу при переході суспільства на новий етап свого розвитку, так званого «інформаційного суспільства». А глобалізація захопила практично увесь світ, залучивши у глобалізаційні процеси практично усі країни, створюючи тим самим появу так званого «індивідуалізованого суспільства». Вказані зміни не оминули і питання влади та владних відносин, які також потрапили під вплив цих як ІКТ, так і глобалізаційних процесів. У зв'язку з цим питання комунікації, комунікативних процесів, масових комунікацій та комунікативної влади виходять на новий рівень і потребують сучасного осмислення для вироблення практичних рекомендацій впровадження в дію теоретичних напрацювань у сучасних умовах розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що питаннями комунікативної влади займалися і розвитку суспільства займалися: Х. Арендт, З. Бауман, П. Бурдье, Е. Гідденс, Ю. Косенко, Н. Луман, Б. Марков, Г. Почепцов, Л. Ситниченко, Ю. Хабермас, М. Фуко та ін.

Враховуючи важливість і практичну цінність праць, варто зазначити, що питання комунікативної влади, будучи **частиною загальної проблеми влади та владних відносин**, вимагає подальших досліджень, в першу чергу, в частині взаємодії та впливу між владою та суспільством.

Мета статті. Одним із основних завдань дослідження є вивчення теоретичних підходів до розуміння питання комунікативної влади у контексті впливу розвитку суспільства на владні відносини.

Виклад основного матеріалу. Сучасний розвиток суспільства, влади та владних відносин показав зростання впливу комунікацій як на всі сфери суспільного розвитку, так і інформаційні процеси. А тому влада та владні відносини також попадають під вплив сучасних трендів, що характеризуються широкому впровадженню у повсякденне життя, суспільно-політичні та владні відносини ІКТ. Так, Ю. В. Косенко відзначає, що «комунікативний процес є основою спілкування, організація якого залежить від розуміння системи й структури процесу, а також природи комунікативного акту», а тому «комунікація є важливим чинником існування суспільства» отже «суспільства без спілкування немає» тому «воно є тим процесом, який і забезпечує утворення суспільства (спілкування – суспільство; communication – community; спілкування – спільнота)» [8, с. 43]. В свою чергу Л. Ситниченко зазначає, що «комунікація – універсальне надбання людства й універсальна реальність суспільного існування» і тому «справжня комунікація існує для всіх без винятку», а отже, «жодна суспільна загальнозначуща справа неможлива поза її колективним – комунікативним, опосередкованим публічним обговоренням – визнан-

ням, тобто поза легітимацією» [12, с. 7]. У зв'язку з цим, зазначити відмітити, що на сучасному етапі свого розвитку відбувається лише зміщення акцентів на нові види та типи комунікації, які стають більш затребуваними сьогодні. Завдяки цьому відбуваються і трансформаційні процеси відносно комунікації і комунікативних процесів у владі та владних відносинах. Ось що про це пише Г. Почепцов у своїй праці: «Влада як комунікація», а саме: «в сучасному світі у владі немає інших засобів впливу, крім комунікативних», а отже, «що вільнішою в історії ставала людина, то менше можливостей для впливу залишалося в держави (знову ж таки, за винятком комунікативних)» відзначаючи при цьому, що «тоталітарна влада – це теж, у першу чергу, комунікативна влада», коли «єдиною і найсуттєвішою її особливістю є тотальний контроль над інформаційним і комунікативним просторами» і «демократична влада» також здійснює певний контроль за інформаційним та комунікаційним просторами (якби вона це не заперечувала), хоча і здійснює такий контроль «за рахунок породження й утримання якіснішого інформаційного продукту» і тому, виходячи із зазначеного, відзначає, що «здобувши управлінські важелі, влада одночасно отримує і більше можливостей для інформаційних кроків. [11]. Але на сьогодні відбувається дуже широке, можна сказати «тотальне», використання засобів масової комунікації та ІКТ, а також послуг на базі телекомунікацій усіма без винятку країнами, не зважаючи на форму правління, модель державного управління та суспільного устрою. Водночас з'являється все більше методів «прихованої» пропаганди, маніпуляції свідомістю, які при дотриманні зовнішніх ознак свободи слова, демократії, плюралізму думок впливають на суспільство, окремих індивідів, владу та владні відносини. Ось що відзначає у своїй праці «Соціологія» Е. Гідденс «вплив телебачення та інших засобів масової інформації на наше життя надзвичайно глибока» отже «засоби масової інформації не тільки пропонують розваги, але надають і структурують більшу частину тієї інформації, якою ми користуємося в повсякденному житті» та акцентує увагу на питаннях «хто є власником засобів інформації і в якій мірі ці кошти дозволяють висловлювати різні точки зору, має величезне значення» [6, с. 322].

Тобто, засоби масової комунікації могли б стати авангардом у питаннях розбудови інформаційного суспільства, а не «знаряддям», що знаходиться в руках влади для здійснення владних відносин на тому рівні, який задовольняє владу, а не суспільство. Так, на сьогодні практично усі масові комунікації орієнтовані на розважальний характер. Прикладом можуть слугувати численні розважальні передачі по радіо та телебаченню, розквіт бульварної літератури (детективи, любовні романи тощо), жовтої преси та низькопробної музики і поезії при повному занепаді усіх інших напрямів таких як дитячий, науково-популярний, класичний тощо. З одного боку суспільство, яке виросло на цьому буде не вибагливим та прогнозованим у своїх побажаннях, а з іншого боку подальший розвиток «суспільства споживання» нівелюють будь-які духовні сили суспільства в цілому і окремих індивідів. Яскравим прикладом такої «деградації» розвитку суспільства можна побачити на просторах пострадянських країн, які не змогли протистояти експансії з заходу. Ось як про це пише філософ і мислитель свого часу І. Кант «освіченість – це вихід людини зі стану свого неповноліття, в якому вона знаходиться з власної вини» де «неповноліття – є нездатність користуватися своїм розумом без керівництва з боку когось іншого» і тому «так зручно бути неповнолітнім!» коли «якщо у мене є книга, мисляча за мене, якщо у мене є духовний пастир, совість якого може замінити мою, і лікар, який наказував би мені такий-то спосіб життя, то мені нічого і обтяжувати себе» то «мені немає потреби мислити, якщо я в змозі платити; цією нудною справою займаються замість мене інші» [7, с. 27].

У зв'язку з цим, для того «щоб бути універсальною – загальнозначущою – комунікація має бути також аргументованою, раціонально обґрунтованою, самосвідомою», а тому «відтак, одне з головних завдань філософії – дослідження

універсальної прагматики, тобто аналіз глибинних умов можливості мовно-комунікативного спілкування, виявлення загальних норм, що складають підвалини комунікативних практик і виникають у мовленнєвих взаємодіях людей» [12, с. 7]. Тому, як відмічає Г. Почепцов, «інформаційний простір також виникає як реальність після того, як людство навчилося створювати і експлуатувати його» і тому «новим завданням став контроль цього інформаційного простору для досягнення відповідного інформаційного домінування», а «комунікація стає «діючою силою», що дозволяє реалізуватися владі і політикам» [11, с. 28].

Отже, пропонуємо розглянути основні комунікативні концепції влади, представлені такими мислителями, як: П. Бурдьє, Х. Арендт, Е. Гідденс, Н. Луман, Ю. Хабермас та М. Фуко.

Теорія влади П'єра Бурдьє. Так, П. Бурдьє відзначає таке: «держава, що має засобами нав'язування і навіювання стійких принципів бачення і розподілу, відповідних його власним структурам, є винятковим місцем концентрації і здійснення символічної влади.» [3, с. 134]. Як зазначає у вступі до книги П. Бурдьє «Соціологія політики» Н. А. Шматко «застосовуючи загальну концепцію будови і функціонування соціального поля, П'єр Бурдьє послідовно розглядає специфічні принципи розподілу в полі політики домінуючих і домінованих позицій, влади, а також механізмів легітимного насильства і нав'язування певного бачення розподілу політичних сил і – ширше – ділення соціального простору», а отже, «основною ставкою в політичній грі є не тільки і навіть не стільки монополія використання об'єктивувати ресурсів політичної влади (фінансів, права, армії і т. п.), скільки монополія виробництва і поширення політичних уявлень і думок: саме вони мають «мобілізує» силу, яка дає життя політичним партіям і правлячим угрупованням» [4, с. 10–11]. В цілому П'єр Бурдьє підкреслює: «політика є виключно благодатним місцем для ефективної символічної діяльності, що розуміється як дії, здійснювані з допомогою знаків, здатних виробляти соціальне, і, зокрема, групи» [4, с. 90].

Теорія влади (теорія тоталітаризму) Ханни Арендт. Так, у своїй книзі «Про Революцію» Х. Арендт досліджуючи роль соціального питання у контексті революцій та війн відзначає, що «соціальне питання не слід плутати з питанням рівності можливостей чи проблемою соціального статусу», «існували люди в Старому Світі, що мріяли про публічну свободу, як і те, що були люди в Новому Світі, які скуштували публічного щастя – такі, в кінцевому рахунку, причини породили рух за реставрацію давніх прав і свобод, вилилося в революцію по обидва боки Атлантики» і тому «як би далеко, успіхи і поразки, які не розвели їх події та обставини, американці все ж погодилися б з Робесп'єром, що вища мета революції – встановлення свободи», а основна «задача революційного уряду – встановлення республіки» [2]. Далі Х. Арендт, відмічає, що «до розбіжності між конституцією яка є актом уряду і конституцією, за допомогою якої народ конститує уряд, слід додати ще одну відмінність, це недовіра до влади як такої», а оскільки «цивільні права також як і приватне благополуччя гарантувалися обмеженими владними повноваженнями незалежно від його конкретної форми» тому «тільки тиранія, оцінюється в політичній теорії як «неправильна» форма правління, ставить себе над конституцією в сенсі заснованої на законі влади» [2]. В іншій своїй праці «Витоки тоталітаризму» Х. Арендт відзначає, що «держава, заснована на акумульованій і монополізованій потужності всіх своїх індивідуальних членів, неминує позбавляє кожного з них його сили, забирає у нього його природні та людські можливості» і тому «він стає гвинтиком накопичуваної влади машини, і йому залишається тільки втішати себе тонкими роздумами про кінцеве її призначення; сама ж машина влаштована так, що, просто підкоряючись своїм внутрішнім законам, вона може зжерти земну кулю» отже, слід відмітити, що «сутнісна руйнівна спрямованість цієї Держави розкривається у філософському тлумаченні людського рівності як, принаймні, «рівності можливостей» вбивати» [1]. А тому «тільки натовп і еліту можна залучити

енергією, що міститься в самому тоталітаризмі; завоювати ж маси можна тільки за допомогою пропаганди» коли «в умовах конституційного правління і свободи думок тоталітарні рухи, борючись за владу, можуть використовувати терор тільки в певних межах і, подібно іншим партіям, змушені завойовувати прихильників і вселяти довіру публіці, яка ще не повністю ізольована від усіх інших джерел інформації» [1]. Досліджуючи питання тоталітаризму, Х. Арндт виокремлює дві країни, які на її погляд, досить яскраво демонструють усі ознаки тоталітарності при цьому маючи значні відмінності. Такими країнами були Німеччина та Радянський союз за часів правління Гітлера та Сталіна. Отже, слід відзначити, що комунікація розуміється Х. Арндт не тільки як мовна взаємодія чи як здатність переконання за допомогою мови, символів, але і як можливість здійснення самої влади.

Теорія влади Ентоні Гідденса. В рамках дослідження різних аспектів влади, Е. Гідденс пропонує взяти «концептуальну основу теорію структуризації» [5, с. 370], відзначаючи при цьому, що «поняття «структура» використовується в теорії структуризації для позначення правил і ресурсів, рекурсивно залучених у систему соціального відтворення; інституційні особливості соціальних систем мають структуральні властивостями в тому сенсі, що взаємини стабільні і стійкі в часі і просторі», а тому «особливий інтерес представляють дослідження рутинних перетинів практик – «точок перетворення» в структурних взаєминах, а також способів, за допомогою яких інституційні практики поєднують соціальну і системну інтеграцію» [5, с. 25].

У своїй праці «Улаштування суспільства» Е. Гідденс зазначає, що «влада породжується і за допомогою відтворення владних структур», де «в основі останніх лежать ресурси двох типів – аллокативні і авторитативні» і тому «координація соціальних систем в часі і просторі з необхідністю передбачає певні комбінації цих двох типів ресурсів» та дає перевагу «авторитативним ресурсам», таким, як: «організація соціального простору–часу (просторово-часовий порядок шляхів і зон); виробництво/відтворення тіла (організація і відносини людей всередині спільнот); організація життєвих шансів (визначення шансів на саморозвиток і самовираження)» над «аллокативними ресурсами» такими, як: «матеріальні властивості навколишнього середовища (сировина, матеріальні джерела живлення); засоби матеріального виробництва/відтворення (знаряддя виробництва, технологія); вироблені товари (артефакти, створені за допомогою взаємодії попередніх двох)» [5, с. 370–371]. Далі, роздаючи «аллокативні ресурси» та «авторитативні ресурси» Е. Гідденс приходить до того, що «накопичення авторитативних і аллокативних ресурсів можна розглядати як процес збереження та управління інформацією або знаннями, за допомогою яких соціальні відносини увічнюються в просторі і в часі», а тому «накопичення передбачає засоби подання інформації, методи пошуку або згадування інформації і, як і у випадку з усіма авторитативними ресурсами, способи її поширення» отже, «сховища аллокативних і авторитативних ресурсів породжують основні типи структуральних принципів устрою суспільств» [5, с. 376, 377]. Продовжуючи свої роздуми, Е. Гідденс зазначає, що зберігання інформації є «фундаментальним явищем, яке допускає можливість протяжності простору–часу, яке сполучає різні типи аллокативних і авторитативних ресурсів у відтворюваних структурах панування», відзначаючи при цьому таке «місто, виникнення якого збігається з появою нових форм зберігання інформації, і перш за все письма, є вмістилищем або «горнилом влади», яке обумовлює формування класово розділених суспільств» [5, с. 377]. Крім того, Е. Гідденс пропонує до масових комунікацій також відносити і початкову освіту у школі, відзначаючи при цьому, що і «шкільну освіту слід розуміти як один з елементів системи масової комунікації, що з'явилася в процесі індустріалізації» [6, с. 322].

У довершення до вже сказаного, Е. Гідденс відзначає, що «влада є можливість і здатність домагатися результатів, незалежно від того пов'язані вони чи ні з суто

приватними інтересами» отже, «як така влада не є перешкодою на шляху до свободи і розкріпачення», але при цьому слід не забувати, що «існування влади передбачає наявність владних структур або структур панування, за допомогою яких влада, «плавно втікає» в процеси соціального відтворення (і залишається «непоміченою»), функціонує і справляє свій вплив» і тому «ескалацію насильства або її загрозу не можна вважати типовими прикладами використання влади» [5, с. 369].

Теорія влади Нікласа Лумана. Так, у своїй праці «Влада» Н. Луман відзначає, що «найбільш важливе нововведення теорії засобів комунікації в порівнянні зі старими теоріями влади полягає в тому, що вона розуміє феномен влади на основі відмінності між кодом і процесом комунікації і тому не схильна приписувати владу як певну якість або здатність нікому з партнерів владних відносин», тому «влада є керована кодом комунікація» [9]. А тому «теорія засобів комунікації в якості підстави теорії влади має ту перевагу, що відкриває можливість порівняння влади з комунікаційними засобами інших видів, наприклад, з істиною або грошима» і при цьому «комунікаційні засоби завжди можуть утворитися там, де спосіб відбору, здійснюваного одним з партнерів, одночасно служить для іншого мотиваційною структурою» і «тоді символи цієї єдності селекції і мотивації беруть на себе функцію посередника і прояснюють зв'язок обох сторін, яка, будучи зв'язком передчувала найменше, може, в свою чергу, посилювати селективність і додатково її мотивувати» отже така концепція комунікаційних засобів «містить у собі ряд умов і припущень, застосовних в тому числі і до теорії влади і задають їй певний напрям» [9]. Далі Н. Луман зазначає, що «всі комунікаційні засоби припускають соціальні ситуації, що характеризуються наявністю можливостей вибору з боку кожного з учасників, тобто ситуації з обопільно контингентною селективністю» і тому «саме це і забезпечує їм їх функцію – управляти процесами трансляції селекції у всій їх селективності від «Альтера» до «Его», відмічаючи при цьому таке: «функція засобів комунікації полягає в трансляції скороченої комплексності» коли «селекція «Альтера», внаслідок того, що вона допускає комунікацію в певних, вузько поставлених умовах, обмежує можливості селекції «Его» [9].

Теорія влади Юргена Хабермаса. Так, Ю. Хабермас розглядає владу крізь теорію комунікативної дії як «глобальний процес багаторазового опосередкованого і ієрархізованого соціального спілкування, який регулює суспільні конфлікти і інтегрує людське співтовариство». У центрі філософських роздумів Ю. Хабермаса знаходиться концепція комунікативного розуму, яку він характеризує як «спадкоємицю» класичного поняття «практичного розуму», а комунікативний розум, формується в ході соціального дискурсу, що приходить на зміну індивідуальному розуму. [16, с. 380]. Слід відзначити, що комунікація у Ю. Хабермаса наділена моральним аспектом, а звідси виникає потреба наповнити цілераціональну дію мораллю. Відповідно до чого Ю. Хабермас відзначає, що етика дискурсу «виправдовує зміст моралі однакової поваги до кожного та солідарної відповідальності за кожного» і тому «передусім вона виконує цю свою функцію, ідучи шляхом розумного реконструювання змістів моральної традиції, пригніченої в релігійних засадах своєї значущості» [15, с. 59], а отже, «етика дискурсу бачить моральний погляд, утілений в інтерсуб'єктивній процедурі аргументації, яка спонукає учасників до ідеалізаційного подолання обмеженості своїх перспектив тлумачення» [15, с. 90–91]. У своїх подальших роздумах Ю. Хабермас сформулював такий принцип етики дискурсу, як: «кожна норма повинна відповідати тій умові, щоб прями та побічні дії, які працюватимуть для задоволення інтересів кожного окремого індивіда, могли без якого-небудь примусу бути прийняті всіма, кого вони стосуються», які містять у собі такі компоненти як: когнітивізм – передбачає розв'язання морально-етичних проблем через раціональне обговорення та аргументацію; універсалізм – кожний учасник дискусії принципово здатний прийти до однакового з іншими судження щодо норм дії; формалізм – елімінує ціннісні орієнтири, але залишає нормативні питання

щодо справедливості, які можуть бути розв'язані в процесі дискусії [10]. На наш погляд, такий «ідеалістичний» підхід до питань влади можливий лише під час розширення кола «прав» громадян, от щодо «обов'язків», то тут неможливо обійтись без певних видів і форм примусу. Оскільки саме питання влади вимагає наявності двох груп: ті, які керують та ті якими керують. Але, не зважаючи на «ідеалістичний» підхід до влади, зазначена теорія має право на життя, як базис (основа) для вироблення сучасних підходів до питань влади.

Теорія влади Мішеля Фуко. У своїх дослідженнях питань влади відзначав, що у Європі замість феодального типу влади приходять так звана «дисциплінарна влада», яка відзначається владою права, закону та рівності всіх перед законом і пропонує під владою розуміти «різноманіття відносин сили, внутрішньо властивих областям, в яких вони існують, і є констатуючим елементом даних областей; а також ті ігри, битви і конфронтації, в ході яких вони трансформуються, посилюються, перевертаються» [13, с. 59]. Тим самим відзначаючи досить поверхневим образ влади, «яка забороняє, що заважає і обмежує». Але водночас М. Фуко роздає дисциплінарні механізми масового впливу, вироблені владою в Новий час (монастирі, казарма, фабрика, медичні та навчальні заклади тощо), коли «застосування технік дисциплінарної влади зазвичай починається з переміщення індивідів у просторі», при цьому «у дисциплінарному просторі кожному індивіду приписано певне місце, ..., а одночасно і ранг, місце в тій класифікації, яку встановлює дана дисципліна» [13, с. 63, 66]. Виходячи з такого підходу, М. Фуко надає таке визначення поняттю «дисципліна» як «мистецтво ранжирування і техніка організації розподілів», коли дисципліна «індивідуалізує тіла, приписуючи їм певні місця, за допомогою яких вони розподіляються і включаються в системи відносин» [13, с. 66]. Крім того, «дисциплінарна влада не тільки регулює час, розподіляючи його на все більш дробові інтервали, а й прагне безперервно контролювати якість його використання, усуваючи все, що тільки може відвернути і внести безлад», а отже, «для управління масами, що функціонують як єдина машина, дисциплінарна влада винаходить особливі тактики», де «тактика – основа дисциплінарної практики» [13, с. 67, 71]. Але, не зважаючи на такі досить суворі методи дії «дисциплінарної влади» М. Фуко відмічає, що завдяки певній трансформації влади, з'явилися нові форми здійснення влади: «спонукання, підтримка, контроль, нагляд, управління і організація», а «право відібрати у підданого життя змінилося різноманітними техніками управління його життям і життям соціального тіла взагалі» [13, с. 77]. Зважаючи на зазначене, необхідно врахувати характеристики «дисциплінарної влади», представлені М. Фуко, серед яких можна виділити такі: «тенденцію до безперервного функціонування, всепроникному нагляду і контролю, до ефективного використання своїх об'єктів, до управління від імені норми, яка нав'язується всім підвладним індивідам як еталон і критерій їх оцінки» [13, с. 81]. На наш погляд, запропонована автором теорія «дисциплінарної влади» є досить цікавою та багатогранною. Оскільки за умови повної формалізації усіх аспектів життя як окремої людини, так і суспільства в цілому можна отримати повний контроль з боку влади над усіма. З одного боку, позитивним буде той факт, що кожна окрема людина не буде самотньою та залишена на призволяще, живучи при цьому в одній країні з іншими. Але тут є і друга сторона медалі – тотальний контроль влади на усіма членами суспільства. Якщо такий стан речей буде превалювати, ми можемо отримати іншу модель влади – «тоталітарний режим».

Дослідження комунікаційних концепцій влади, представлених сучасними авторами показали, що, незважаючи на різноманіття підходів і бачення підходів до здійснення влади та владних відносин, незмінним залишається роль широкого використання комунікацій, комунікативних процесів та масових комунікацій. Отже, комунікаційна влада набуває подальшого розповсюдження завдяки широкому впровадженню ІКТ, становленню інформаційних процесів нового рівня (отримання, пе-

редавання, зберігання та захист інформації), що впливатиме на позитивні зрушення взаємовідносин влади із суспільством та індивідами.

В свою чергу глобалізаційні процеси, подальший розвиток «суспільства споживання» спричинили поширення комунікацій, комунікативних просів, масових комунікацій за межі національних кордонів різних країн, нівелюючи тим самим різноманіття політичних устроїв країн, форм правління та концепцій управління. Яскравими прикладом таких змін виступають масові комунікації, які використовуються як демократичними країнами, так і тоталітарними.

Автор Л. Ситниченко зазначає, що «теоретичне подолання прихованої у філософських постулатах «нетеоретичної» загрози, усвідомлення універсального змісту поняття комунікації прийшло разом з радикальним осудом самого злочину проти людства, скоєного під час другої світової війни» [12, с. 3]. За результатами таких досліджень, було встановлено різноманіття підходів і бачення до самої природи влади та владних відносин між владою та суспільством з використанням різних видів комунікацій, яке зумовлене шириною підходів. Тому, слід відзначити, що завдяки широкому впровадженню ІКТ, глобалізаційним процесам, розвитку «суспільства споживання» комунікаційна складова влади та владних відносин отримала сучасні риси, технології, засоби та методи і при цьому було практично «нівельовано» національні кордони. А отже, це кардинально почало впливати на всі аспекти влади, незважаючи на політичний устрій країн, форми правління та концепції управління. Яскравими прикладом таких змін виступають масові комунікації, які використовуються як демократичними країнами, так і тоталітарними. Оскільки «обсяг інформації, що циркулює між людьми, розділеними великими відстанями, значно збільшився» і тому «сучасні політичні системи потребують поінформованих громадян» в результаті чого «використання печатки і електронних інформаційних засобів (телефону, радіо, телебачення і комп'ютерів) глобальне і локальне наблизилася один до одного», перетинаючи національні кордони і континенти, тим самим стаючи наднаціональним (глобальним) [6, с. 322].

При цьому залишається важливим одне із основних питань це місце людини в сучасній комунікативній владі (з огляду на її свободу, толерантність, гідність тощо).

Висновки і перспективи подальших досліджень. При всій багатогранності підходів до власного бачення теорій комунікативної влади з боку різних авторів, головним об'єднуючим моментом виступають комунікації, за допомогою яких влада здійснює свої владні повноваження та взаємозв'язок із суспільством, будучи сама комунікативною. Завдяки розвитку ІКТ та глобалізації суспільства, економіки, політики та духовності ускладнюються інформаційні процеси, які в свою чергу впливають на масові комунікації та комунікаційні процеси в цілому, які використовуються для здійснення владних повноважень. Тому в рамках вироблення нових як комунікаційних концепцій влади, так і практичних рекомендацій щодо шляхів подальшого удосконалення комунікативної влади необхідно брати до уваги ті зміни, які вже відбуваються (і продовжують відбуватися) при побудові «відкритого суспільства», коли з одного боку збільшується власна свобода та воля окремого індивіда, а з іншого боку настає «індивідуалізоване суспільство» разом із «суспільством споживання». Звідси витікає потреба у підготовці концептуальних підходів подальшого розвитку суспільства у період «постглобалізаційний» та «постспоживацький», що і буде темою подальших досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Арндт Х. Истоки тоталитаризма – URL: <http://www.e-reading.club/book.php?book=1017156>. (Дата обращения 20.12.2016)
2. Арндт Х. О Революции – URL: <http://onrevolution.narod.ru/arendt/index.html>. (Дата обращения 20.12.2016)
3. Бурдьё П. Дух государства: генезис и структура бюрократического поля – URL: <http://bourdieu.name/content/duh-gosudarstva-genezis-i-struktura-bjurokraticheskogo-polja> (Дата обращения 20.12.2016)

4. Бурд'є П. Социология политики: Пер. с фр. – М.: Socio-Logos, 1993. – 336 с.
5. Гидденс Э. Устроение общества: Очерк теории структурами. – 2-е изд. – М.: Академический Проект, 2005. – 528 с.
6. Гидденс Э. Социология – Едиториал УРСС, 1999. – 704 с.
7. Кант И. Ответ на вопрос Что такое просвещение. 1784. Рецензия на книгу И. Гердера...1785. (Кант И.) Кант, Иммануил Сочинения в шести томах. – М., «Мысль», 1966. – (Философ. наследие). Т. 6. – 1966. 743 с. – С. 25–36.
8. Косенко Ю. В. Основы теорії мовної комунікації: навч. посіб. – Суми: Сумський державний університет, 2011. – 187 с.
9. Луман Н. Власть. Глава I. Власть как средство коммуникации – URL: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/3618/3619>. (Дата обращения 20.12.2016)
10. Марков Б. Мораль и Разум. Послесловие // Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие. – С-Пб., 2000. – 298 с.
11. Почепцов Г. Теория коммуникации – URL: <http://www.myword.ru>. (Дата обращения 20.12.2016)
12. Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. Навчальний посібник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів – Київ «Либідь», 1996 – 104 с.
13. Сокулер З. А. Знание и власть: наука в обществе модерна. – СПб.: РХГИ, 2001, С. 58 – 82.
14. Фуко М. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. Работы разных лет. Пер. с франц. – М., Касталь, 1996. – 448 с.
15. Хабермас Ю. Залучення Іншого. Студії з політичної теорії. – Львів, 2006. – 416 с.
16. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие / пер. с нем.; под ред. Д. В. Складнева. – СПб., 2000. – 380 с.

REFERENCES:

1. Arendt Kh. Istoki totalitarizma [Origins of totalitarianism] – URL: <http://www.e-reading.club/book.php?book=1017156>. (Data obrashcheniya 20.12.2016)
2. Arendt Kh. O Revolyutsii [On Revolution] – URL: <http://onrevolution.narod.ru/arendt/index.html>. (Data obrashcheniya 20.12.2016)
3. Burd'e P. Dukh gosudarstva: genezis i struktura byurokraticheskogo polya [The spirit of the state: Genesis and structure of the bureaucratic field] – URL: <http://bourdieu.name/content/duh-gosudarstva-genezis-i-struktura-bjurokraticheskogo-polja> (Data obrashcheniya 20.12.2016)
4. Burd'e P. Sotsiologiya politiki [Sociology of politics]: Per. s fr. – М.: Socio-Logos, 1993. – 336 s.
5. Giddens E. Ustroenie obshchestva: Oчерк teorii strukturami [Organization of a society: outline of the theory of structures]. – 2-e izd. – М.: Akademicheskii Proekt, 2005. – 528 s.
6. Giddens E. Sotsiologiya [Sociology] – Editorial URSS, 1999. – 704 s.
7. Kant I. Otvet na vopros Chto takoe prosveshchenie, 1784. Retsenzziya na knigu I. Gerdera...1785. [An answer to the question What is enlightenment. 1784. Book review I...of herder in 1785] // Kant I. Sochineniya v shesti tomakh. – М., «Mysl'», 1966. – (Filosof. nasledie). Т. 6. – 1966. 743 s. – S. 25–36.
8. Kosenko Yu. V. Osnovy teorii movnoi komunikatsii: navch. Posib [Fundamentals of the theory of speech communication: textbook. manual]. – Sumy: Sumskiy derzhavnyi universytet, 2011. – 187 s.
9. Luman N. Vlast'. Glava I. Vlast' kak sredstvo kommunikatsii [Power. Chapter I. Power as a medium of communication] – URL: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/3618/3619>. (Data obrashcheniya 20.12.2016)
10. Markov B. Moral' i Razum. Posleslovie [Morality and Reason. Afterword] // Khabermas Yu. Moral'noe soznanie i kommunikativnoe deystvie. – S-Pb., 2000. – 298 s.
11. Pocheptsov G. Teoriya kommunikatsii [Theory of communication] – URL: <http://www.myword.ru>. (Data obrashcheniya 20.12.2016)
12. Sytnychenko L. Pershodzherela komunikativnoi filosofii. Navchalnyi posibnyk dlia studentiv humanitarnykh spetsialnostei vyshchyykh navchalnykh zakladiv [The primary sources of communicative philosophy. Textbook for students of humanitarian specialties of higher educational institutions] – Kyiv «Lybid», 1996 – 104 s.
13. Sokuler Z. A. Znanie i vlast': nauka v obshchestve moderna [Knowledge and power: science in modern society]. – СПб.: RKhGI, 2001, S. –58 – 82.

14. Fuko M. Volya k istine: po tu storonu znaniya, vlasti i seksual'nosti. Raboty raznykh let. [Will to truth: beyond knowledge, power and sexuality. Works of different years]. – M., Kastal', 1996. – 448 s.

15. Khabermas Yu. Zaluchennia Inshoho. Studii z politychnoi teorii [Involvement Of The Other. The Studio works on political theory]. – Lviv, 2006. – 416 s.

16. Khabermas Yu. Moral'noe soznanie i kommunikativnoe deystvie [Moral consciousness and communicative action]. – SPb., 2000. – 380 s.

Колесниченко С. С., аспирант, Киевский университет туризма, экономики и права (Киев, Украина), E-mail: koles_s_s@i.ua

Понятие коммуникативной власти (концептуализация понятия «коммуникативная власть»).

Аннотация. Предметом исследования статьи было изучение теоретических подходов к пониманию вопрос коммуникативной власти в контексте влияния развития общества на власть и властные отношения. Поскольку благодаря научному прогрессу человечество получило новый этап развития коммуникаций, который влияет на коммуникативные процессы, массовые коммуникации и все сферы общественной жизни и властные отношения. Так что сама власть выступает как коммуникация. Благодаря этому власть можно представить как сложный социально коммуникативный элемент воздействия на общество в целом, определенные социальные группы и отдельных индивидов. Поэтому несмотря на разное видение теоретических подходов к концепции коммуникативной власти, представленные в нашем исследовании можно с уверенностью утверждать, что общество требует новых подходов к вопросам власти и властных отношений, исходя из современного реального положения вещей, когда с одной стороны развивается «открытое общество» (когда увеличивается личностная свобода и воля индивида), а с другой «индивидуализированное общество» и «общество потребления» (когда увеличиваются уровень «несвободы», например экономическая зависимость). Кроме того, необходимо отметить все возрастающую роль массовых коммуникаций в осуществлении коммуникативной власти с учетом имеющихся различных формах правления и устройства стран.

Ключевые слова: коммуникации, коммуникативные процессы, массовые коммуникации, концепции коммуникативной власти, теории власти, власть и общество, влияние на власть, властные отношения.

Kolesnichenko S., postgraduate student, Kyiv University of tourism, economics and law (Kiev, Ukraine), E-mail: koles_s_s@i.ua

The notion of communicative power (conceptualization of the notion of «communicative power»).

Abstract. Development and large-scale implementation of information and communicative technologies (ICT) into everyday life as well as gaining by information some of product and strategic resource attributes during transition of the society to a new stage of its development, so called «information society». And globalization have spread practically all over the world involving almost all countries into globalization process thus causing emergence of so called «global society». Indicated changes affected not only the issues of power and relations of power that also have got under the influence of ICT, but globalization processes as well. Besides, one has to note the constantly growing role of mass communication in exercising communicative power taking into account available various forms of rule and state structures of the countries. In connection with this the issues of communication, communicative processes, mass communication and communicative power come to a new level and require modern comprehension to produce practical recommendations for theoretical advances implementation in modern conditions.

Keywords: communications, communication processes, mass communications, concepts of communicative power, theory of power, power and society, influence on power, relations of power.